

20 vuotta suomalaista matkailututkimusta

Suomen matkailututkimuksen seura perustettiin Helsingin yliopiston päärakennuksen auditoriossa aprillipäivänä 1.4.2004. Läsnä olleista yhdestätoista henkilöstä kaikilla oli taustaa Matkailualan verkostoyliopistosta, jonka historiaa esitellään Antti Honkasen ja Ulla Ritola-Pesosen kirjoituksessa tässä numerossa. Perustavassa kokouksessa myös päätettiin, että seura julkaisee vuosikirjaa. Vuosikirjan nimeksi päätettiin ”Matkailututkimus” ja päätoimittajaksi valittiin Auvo Kostiainen. Lehden toimitussihteerin valinnasta ei jäänyt pöytäkirjamerkintöjä, mutta Antti Honkanen, joka toimi myös seuran sihteerinä, mainitaan toimitussihteerinä seuran hallituksen pöytäkirjoissa vuodesta 2005.

Ensimmäinen numero (1/2005) julkaistiin 3.3.2006. Julkaisun kunniaksi järjestettiin lehdistötilaisuus Haaga-Helian tiloissa Helsingissä. Muistikuvat tilaisuudesta ovat hatarat eikä kirjallisia lähteitä jäänyt, mutta oletettavasti ryntäystä tilaisuuteen ei ollut.

Ensimmäisen numeron (1/2005) esipuheen oli allekirjoittanut toimitusneuvosto, johon kuuluivat Auvo Kostiainen, Antti Honkanen, Peter Björk, C. Michael Hall, Jarkko Saarinen ja Hanna Vehmas. Lehden tehtäväksi esipuheessa määriteltiin alalla tapahtuvan tutkimustoiminnan seuraaminen sekä tuoda esille suomalaisten tutkijoiden panos matkailututkimuksessa. Tähän päivään asti jatkunut keskustelu julkaisun kielestä aloitettiin ensimmäisessä numerossa. Yhtään englanninkielistä artikkelia ei numerossa ollut, mutta niitä julkaistaisiin tulevaisuudessa.

Matkailututkimuksen taloudelliset resurssit olivat vaatimattomat. Lähes koko seuran budjetti käytettiin painokuluihin ja postikuluihin. Toimitussihteerit taittoi lehden ruotsalaisesta Pirate Baysta ”ostetulla” ohjelmalla. Taitoa hänellä tehtävään ei ollut, minkä myös toi turhautuneena esille Matkailututkimuksen toisessa numerossa (1/2007) julkaistussa kirjoituksessa Taittavan toimitussihteerin ohjeita ja ongelmia. Jälkimmäisiä oli paljon.

Vuonna 2008 Matkailututkimus alkoi ilmestyä kahdesti vuodessa. Päätoimittajaksi vaihtui Jarkko Saarinen. Vuoden toisen numeron oli tarkoitus olla ensimmäinen teemanumero, joka perustuisi Travel and Tourism Research Associationin (TTRA) Helsingissä järjestetyn konferenssin papereista. Näistä julkaisuun päätyi kuitenkin vain yksi. Matkailututkimus-lehden vertaisarviointi olikin alkuvuosina kunnianhimoista. Usea lehdestä hyllätty artikkeli päätyi englanniksi käännettynä kansainvälisiin arvostettuihin journaaleihin.

Vuonna 2009 päätoimittajana aloitti Antti Honkanen, joskaan hänkään ei jatkanut tehtävässä kauaa. Vuoden 2010 ainoaksi jääneessä numerossa päätoimittajana aloitti Juulia

Räikkönen, joka tätä ennen oli hoitanut toimitussihteerin tehtäviä. Lehteä ei hänen kaudellaan enää taitettu epämääräisistä paikoista hankituilla ohjelmilla vaan taitto oli ulkoistettu, kuten myös postitus. Tällöin myös aloitettiin käytäntö, jossa vuoden toinen julkaisu oli erikoisnumero, johon kutsuttiin toimittajat.

Artikkelien sähköisestä julkaisusta tehtiin päätös jo vuonna 2008, mutta käytännössä se toteutui vuonna 2010. Sähköisessä julkaisussa oli kuitenkin vuoden viive. Tällä haluttiin pitää kiinni paperilehden tilauksista, ja toisaalta tarjota seuran jäsenille etua jäsenmaksua vastaan. Vuoden 2017 (1–2) numero oli ensimmäinen, joka julkaistiin pelkästään sähköisenä ilman viiveitä. Samalla se oli Juulia Räikkösen viimeinen päätoimittajana. Uutena päätoimittajana aloitti Outi Rantala.

Outi Rantalan päätoimittajakaudella uudistukset jatkuivat. Artikkeleita alettiin julkaista heti niiden valmistuttua, DOI-tunnisteet otettiin käyttöön ja mahdollistettiin artikkelien metadatan pääsy kansainvälisiin tieteellisiin tietokantoihin. Uudistusta oli myös se, että vuodesta 2022 eteenpäin päätoimittajuudesta vastasivat kaksi henkilöä: Juha Pesonen ja Olga Hannonen.

Vuonna 2024 Matkailututkimus lehti julkaisee vuosikerran numero 20. Edellisten vuosikertojen hiukan yli kolmessakymmenessä (33 numeroa) lehden numerossa on julkaistu yhteensä 70 vertaisarvioitua tieteellistä artikkelia, 35 katsausta ja 47 puheenvuoroa, sekä lisäksi kirja-arvioita ja lektioita. Vuosien 2012 ja 21 aikana julkaistiin 12 erikoisnumeroa, joiden teemat vaihtelivat Lapin yliopiston kaksikymmenvuotisen matkailututkimuksen juhluvuodesta matkailun kestävyteen ja vastuullisiin kohtaamisiin, terveyteen ja hyvinvointiin, paikalliseen arkeen, matkamuistoihin sekä konferenssin antiin.

Matkailututkimus on luonteeltaan monitieteistä, eli ilmiöitä voidaan tarkastella monen eri tieteenalan näkökulmasta, mutta se on myös parhaimmillaan tieteidenvälistä, jolloin tutkimuksessa hyödynnetään samanaikaisesti useamman eri tieteenalan tietopuustaa. Tähän juhluvuoden erikoisnumeroon pyydettiin katsausartikkeleita kuudesta eri teemasta, jotka näkyvät vahvasti lehden aiemmissa julkaisuissa. Tieteidenvälisistä teemoista eniten huomiota ovat lehdessä saaneet kestävyys, vastuullisuus ja ilmastonmuutos, sekä toisaalta luontomatkaileminen. Nämä teemat ovat monesti päällekkäisiä, mutta esiintyvät myös kontekstina matkailuliiketoiminnan tutkimuksessa, jota lehdessä on julkaistu erityisesti markkinoinnin, viestinnän ja tuotekehityksen aiheista. Lehdessä on vuosien varrella julkaistu tutkimuksia myös kriittisen yhteiskuntatieteellisen matkailututkimuksen alalta, joten tästä aihepiiristä pyydettiin laaja-alainen katsaus alan asiantuntijoilta. Lehden tehtävänä on julkaista matkailututkimuksen lisäksi myös virkistystä ja vapaa-aikaa käsittelevää tutkimusta, joten aiheeseen liittyen pyydettiin katsaus suomalaisille tyypillisestä vapaa-ajan vieton aiheesta, eli mökkeilyä koskevasta tutkimuksesta. Lisäksi juhluvuoden haluttiin katsaus suomalaisesta matkailun historian tutkimuksesta, olihan professori Auvo Kostiainen aikoinaan keskeisessä roolissa tämän lehden perustamisessa.

Katsausten kirjoittajiksi pyydettiin eri organisaatioista tutkijoita ja tutkimusryhmiä, jotka ovat aktiivisia ja ansioituneita kunkin teeman alueella. Lapin yliopiston tutkijoita pyydettiin luomaan katsaus yhteiskuntatieteellisestä matkailututkimuksesta Suomessa, jos-

kin otsikko täsmennettiin kirjoittajien toivomuksesta kriittiseksi yhteiskuntatieteelliseksi matkailututkimukseksi. Itä-Suomen yliopiston tutkijoilta pyydettiin vastaavaa katsausta liiketaloustieteen alalta, Oulun yliopistolta kestävän matkailun teemasta, Luonnonvarakeskuksesta luontomatkailun alalta, Suomen ympäristökeskuksesta vapaa-ajan asumisen tutkimuksen alalta ja historian tutkimuksen katsaus pyydettiin seuran sihteerinäkin toimineelta Mikko Mankalta Tampereen yliopistosta. Kirjoittajia pyydettiin luomaan katsaus tutkimusteeman suomalaisen tutkimukseen viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajalta, ei pelkästään Matkailututkimus lehdessä julkaistusta tutkimuksesta, vaan myös suomalaisen matkailututkimuksen kansainvälisistä julkaisuista.

Tiedostamme, että nämä katsaukset eivät kata kaikkea mahdollista suomalaista matkailututkimusta eivätkä teemat ole toisiaan poissulkevia. Paljon merkittävää matkailututkimusta jää katsausten ulkopuolelle eikä katsausten tarkoitus ole arvottaa tieteenaloja, joissa matkailututkimusta tehdään.

Liiketaloustieteellisen matkailututkimuksen katsauksessa Itä-Suomen yliopiston tutkijat Nelli Heiskanen, Raija Komppula, Henna Konu, Katja Pasanen, Juho Pesonen ja Jarno Suni sekä Turun yliopiston Juulia Räikkönen toteavat alan tutkimuksen Suomessa painottuvan markkinointitieteen alaan. Keskeisiä tutkimusteemoja ovat mm. asiakasymmärrys ja elämystutkimus, palvelujen kehittämisen tutkimus, matkakohteen imago ja brändi, viestinnän tutkimus sekä digitaalinen liiketoiminta. Nämä teemat kiinnostavat myös toimialan yrityksiä, jotka kaipaavat tietoa siitä, miten potentiaalisen asiakkaan ostopäätökseen voidaan vaikuttaa. Jonkin verran tutkimusta on tehty myös matkakohteen johtamisen, sekä matkailuyritysten keskinäisen yhteistyön ja verkostoitumisen alalta. Yrittäjyyttutkimuksen alaan sijoittuva tutkimus on käsitellyt useimmin maaseutumatkailuyrittäjyyttä, mutta tutkimuksessa on tarkasteltu myös yksittäisten yrittäjien panosta matkakohteen kokonaisuudessa. Liiketaloustieteellisen matkailututkimuksen piiriin kaivattaisiin kirjoittajien mukaan sekä johtamisen ja organisaation, että toisaalta laskentatoimen ja rahoituksen tutkijoita. Tulevaisuudessa kestävyysmurros ja yhteiskunnan digitalisoituminen suuntaavat myös liiketaloustieteellistä tutkimusta yhä enemmän tieteidenvälisen tutkimuksen suuntaan.

Outi Rantala, Minni Haanpää, Anna-Emilia Haapakoski, Maria Hakkarainen, Emily Höckert, Salla Jutila, Monika Lüthje, Minna Nousiainen ja Soile Veijola Lapin yliopistosta sekä José-Carlos García-Rosell Oulun yliopistosta luovat katsauksen kriittiseen yhteiskuntatieteelliseen matkailututkimukseen Suomessa. Kirjoittajien mukaan kriittiselle tutkimusperinteelle on ominaista, että tutkittavien teemojen on tarkoitus muuttaa sekä matkailua itsessään että myös tapoja tutkia matkailua. Kriittinen lähestymistapa viittaa siis tutkijan aktiiviseen rooliin sekä tutkimuskentällä että yhteiskunnassa. Katsauksessa nostetaan esille eri tutkimusteemoja, kuten turismi uutena työnä, matkailun vastuullinen talous, hitaus etäisyyskeskeisyyden haasteena, monilajinen huolenpito, osallisuuden näkökulmia sekä kulttuurisensitiivisyys. Kirjoittajien mukaan näitä tutkimusteemoja yhdistää se, että niissä matkailua tarkastellaan kohtaamisten, suhteiden ja osallisuuden kysymysten kautta. Matkailututkimuksen osalta jatkotutkimuksen teemoiksi esitetään esimerkiksi prekaari tietotyö,

hotellisiivoojien tieto ja työolot sekä työntekijöiden arvostus. Vastuullisen matkailuliiketoiminnan tutkimukseen kaivataan enemmän monitieteisyyttä, ja huolenpitoon, ihmisen ja muiden lajien tasa-arvoisuuteen sekä matkailun eettisyyden tutkimukseen esitetään lisää intersektionaalisuuteen, syrjintään, häirintään ja neuroepätyypillisyyteen liittyvää matkailututkimusta.

Jarkko Saarinen Oulun yliopistosta luo katsauksen suomalaiseen kestäväan matkailun tutkimukseen. Kirjoittaja pitää kestävyyttä yhtenä matkailututkimuksen keskeisistä aihealueista. Tutkimuksessa on keskitytty erityisesti luonnonsuojelualueiden kestäväan matkailuun ja sen hallinnan tutkimukseen 2000-luvulla, mutta erityisesti 2010-luvulle tultaessa tutkimusteemat ovat laajentuneet kattamaan esimerkiksi kulttuurin, paikallisuuden ja yhteisöjen roolin sekä ilmastomuutoksen. Kirjoittaja myös näkee, että suomalainen tutkimus on seurannut kansainvälistä tutkimusta kattaen pitkälti sen keskeisiä teemoja. Tutkimusaukkona on kuitenkin kestäväan matkailun kehittäminen ja hallinnointi luonnonsuojelualuekontekstin ulkopuolella.

Liisa Tyrväinen ja Seija Tuulentie Luonnonvarakeskuksesta sekä Henna Konu Itä-Suomen yliopistosta tarkastelevat luontomatkaileututkimuksen kehitystä Suomessa 2000-luvulla kolmen teemakokonaisuuden puitteissa: luontomatkaileu ympäristön ja alueiden käyttäjänä, matkailijoiden toiveet luontomatkaileu ympäristöille ja palveluille, sekä luontomatkaileu liiketoimintana. Kirjoittajien mukaan luonto tarjoaa suomalaisille toisaalta toimeentuloa, mutta toisaalta se on paikka virkistäytymiseen. Kirjoittajat esittävät, että tulevaisuudessa tutkimuksen keinoin tulisi etsiä ratkaisuja, joiden avulla voidaan turvata luonnon ihmisille hyvinvointia tuottavia arvoja ja mahdollistaa samalla luontoon pohjautuvaa liiketoimintaa. Lisää tutkimusta kaivataan myös luontomatkaileuyrittäjyydestä sekä luontomatkaileu kasvun vaikutuksista. Kirjoittajat peräänkuuluttavat myös luontomatkaileu tilastoinnin kehittämiseen toimenpiteitä, sekä tutkimustiedon aktiivista hyödyntämistä luontomatkaileu kehittämisessä.

Kati Pitkänen Suomen ympäristökeskuksesta ja Olga Hannonen Itä-Suomen yliopistosta käsittelevät katsauksessaan suomalaista vapaa-ajan asumisen tutkimusta 2000-luvulla. Katsauksessa tarkastellaan ensin vapaa-ajan asumisen tutkimuksen historiallista taustaa Suomessa, minkä jälkeen keskitytään 2000-luvun suomalaiseen mökkitutkimukseen nos-taen esille tutkijoiden ja tutkimusorganisaatioiden lisäksi myös tutkimusta aktiivisesti rahoittaneet tahot Saaristoasiain neuvottelukunnan, sekä Maaseutupolitiikan yhteistyöryh-män ja Maaseutupolitiikan neuvoston. Rahoittajien intressissä oli saada tietoa vapaa-ajan asumisen kehittämisen tueksi. Vapaa-ajan asumista ovat tutkineet maaseutu- ja matkai-lututkijat, sekä ympäristötutkijat. Kirjoittajat korostavat matkailututkimuksen merkitystä vapaa-ajan tutkimuksen kehittämisessä, joskin viime aikoina sen merkitys on heikentynyt. Tutkimuskohteet ovat laajentuneet ja kattavat nykyään esimerkiksi elämäntapaliikkuvuuden, monipaikkaisuuden sekä etätyömatkaileu ja diginomadismin.

Mikko Manka Tampereen yliopistosta tarkastelee matkaileu historiatutkimusta. Hän-nen mukaansa viimeisen 20 vuoden aikana matkaileu historiatutkimuksessa ei ole ollut yhtä dominoivaa linjaa, joskin huomiota kiinnittää muutos matkaileuilmioiden historiasta

ilmiöiden historiaan matkailun kontekstissa. Yksittäisten tutkijoiden ja heidän tutkimusintressiensä merkitys on painottunut suomalaisessa tutkimuksessa. Tutkimusyksikköjen vertailussa Turun yliopiston merkitys matkailun historiatutkimuksessa korostuu. Tutkimusaukkoja löytyy ympäristö- ja vähemmistökyseysten näkökulmasta, mutta myös matkailun kehittämisen historia on kirjoittamatta. Mielenkiintoisen tutkimusaiheen tarjoaisi myös matkailukoulutuksen historia.

Kuten katsausartikkeleista voimme todeta, suomalainen matkailututkimus voi hyvin ja on kansainvälisestikin arvostettua. On tärkeää, että suomalaista matkailututkimusta raportoidaan myös kotimaisilla kielillä ja siihen tarjoaa oivan foorumin Suomen Matkailututkimuksen Seura ry:n Matkailututkimus -lehti. Antoisia lukuhetkiä toivotellen

Antti Honkanen ja Raija Komppula